

Bu makale, 4 Şubat 2018 tarihinde *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisine* gönderilmiş ve olumsuz hakem raporları sonucunda 16 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanması reddedilmiştir. Konuyla ilgili açıklama ve hakem raporları için bkz.: www.idare.gen.tr/ausbfd-ret.htm (23.8.2019).

OSMANLI/TÜRK İL ÖZEL İDARESİ SİSTEMİ ÜZERİNDE FRANSIZ ETKİSİ

26 Mart 1913 Tarihli Kanun-ı Muvakkat, 10 Ağustos 1871 Tarihli Fransız Kanunundan mı İktibas Edilmiştir?

Prof. Dr. Kemal GÖZLER
Emekli Öğretim Üyesi

Öz: Bu makalede Osmanlı/Türk il özel idaresi sisteminin Fransa'dan iktibas edilip edilmediği sorunu incelenmektedir. Bu sorunu çözmek amacıyla 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati hükümleri ile [İ] Genel Meclisleri Hakkında 10 Ağustos 1871 Tarihli Fransız Kanunu hükümleri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Fransız ve Osmanlı/Türk il özel idaresi sistemleri arasında, organların sayıları, isimleri, oluşumları, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri ve kararlarının uygulanması bakımından pek çok benzerliğin olduğu gözlemlenmiş ve Osmanlı/Türk il özel idaresi sisteminin Fransız sisteminden büyük ölçüde esinlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1913 Kanun-ı Muvakkati, 10 Ağustos 1871 Tarihli Fransız Kanunu, Osmanlı ve Fransız İl Özel İdaresi, İdare-i Hususiye-i Vilayet, İl Genel Meclisi.

French Effect on the Ottoman/Turkish System of Département: Is the Ottoman Decree-Law of 26 March 1913 Received from French Law of 10 August 1871

Abstract: This article examines the question of whether Ottoman/Turkish system of *département* is taken from the French system. In order to solve this problem, the Ottoman Decree-Law of 26 March 1913 on General Administration of *Département* is compared with the French Law of 10 August 1871 on General Councils. It is observed that there are many similarities between Ottoman/Turkish and French systems of *département*, in terms of the numbers of the organs, their names, formations, working procedures, duties and powers and the enforcement of decisions, and it is concluded that the Ottoman/Turkish system of *département* is inspired by the French system.

Keywords: Ottoman Decree-Law of 26 March 1913, French Law of 10 August 1871, Ottoman/Turkish *Départements*, French *Départements*, General Councils.

Bilindiği gibi mahallî idareler, belli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğunun oluşturduğu ve merkezî idare (devlet) karşısında belli bir özerkliğe sahip, ama onun vesayetine tâbi olan kamu tüzel kişisidir. Türk hukukunda “il özel idaresi”, “belediye” ve “köy” olmak üzere üç tür mahallî idare vardır.¹ Fransa’da ise “*région* (bölge)”, “*département* (il) ve “*commune* (belediye)” olmak üzere üç tür mahallî idare bulunur.²

Bu makale, Türkiye’de mahallî idarelerden biri olan il özel idareleri üzerinde Fransız etkisi hakkında yazılmıştır. Bu makalenin cevap bulmaya çalıştığı soru şudur: Türk il özel idaresi sistemi üzerinde Fransız etkisi var mıdır? Var ise bu etkinin derecesi nedir?

Önce bu konuda literatür durumunu görelim:

1. Literatürün Durumu

Türkiye’de yönetim bilimcileri tarafından yazılan “yerel yönetimler” veya “mahallî idareler” başlıklı kitaplarda genelde Osmanlı/Türk mahallî idare sisteminin, özelde il özel idaresi sisteminin Fransa’dan örnek alınarak oluşturulduğu yolunda yaygın görüşler vardır. Örneğin Halil Nadaroğlu’na (1998: 177) göre, “bugünkü il özel idarelerinin yasal temeli 1281 (1864) Teşkilî Vilayet Nizamnamesi ile atılmıştır”. Yazara göre bu Nizamname “Fransızların departman düzeni örnek alınmak suretiyle” hazırlanmıştır. Nuri Tortop ve arkadaşları da “İl Özel İdareleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransız idare sisteminden esinlendiği biçimiyle 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesiyle kurulmuştur” diye yazmaktadır (Tortop vd., 2017: 165). Ancak bu kitaplarda bu görüşlerini kanıtlayacak deliller ileri sürülmemektedir. İl özel idarelerine ilişkin olarak hangi Osmanlı/Türk kanununun hangi hükmü veya hükümlerinin, hangi Fransız kanunundan alındığı sorusu sorulmamaktadır.

Fransız mahallî idare sisteminin Türk mahallî idare sistemi üzerinde etkisi konusunda Yeşeren Eliçin-Arıkan’ın “Fransız Yerel Yöne-

¹ Türkiye’de mahallî idarelerin hukukî rejimi için bkz.: Gözler, 2018: 270-455.

² Fransa’da mahallî idarelerin hukukî rejimi için bkz.: Ferstenbert vd., 2016; Faure, 2015; Aub vd., 2014.

tim Sistemi ve Türkiye'ye Yansımaları” başlıklı bir makalesi vardır (Eliçin-Arıkan, 2006). Makalede Fransız mahallî idare sistemi tanıtılmakta, Türk mahallî idare sistemi ile arasında bazı benzerlikler ve farklar ortaya konulmaktadır. Ne var ki makalede Fransız mahallî idare sisteminin Türk mahallî idare sistemini tarihsel süreç içinde nasıl etkilediği sorunu tartışılmamaktadır. Özellikle de il özel idarelerini düzenleyen Osmanlı/Türk kanunları ile Fransız kanunları arasında yapılan bir karşılaştırma yoktur. Eliçin-Arıkan'ın makalesi de konuyu ifade eden başlığına rağmen, Osmanlı/Türk il özel idaresi sistemi üzerinde Fransız etkisinin ne olduğunu göstermekten uzaktır.

İdare hukukçularının durumu da yönetim bilimcilerinin durumundan pek farklı değildir. Görebildiğimiz kadarıyla Türk il özel idaresi sisteminin Fransa'dan alındığı yolunda en somut bilgi Lütfü Duran'ın 1982 yılında yayınlanmış *İdare Hukuku Ders Notları* isimli kitabında vardır. O da şu cümleden ibarettir:

“Bu geçici kanun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde bazı değişikliklere ve eklere konu olmuş ise de; *örnek aldığı 1871 tarihli fransız vilayet idaresi* kanununun esaslarını hâlâ korumakta ve il özel idaresini düzenlemektedir” (Duran, 1982: 145).

Duran'ın bu konuda verdiği başkaca bir bilgi yoktur. Duran, 1913 Kanun-ı Muvakkati ile “1871 tarihli Fransız Vilayet İdaresi Kanunu” arasında bir karşılaştırma yapmamakta, “örnek alınma”nın delili olarak bu kanunlardan alınmış tek bir madde göstermemektedir. Kaldı ki Duran'ın zikrettiği şekilde “1871 tarihli Fransız vilayet idaresi kanunu” isimli bir Kanun, Fransa'da yoktur. Bu Kanunun doğru adı “10 Ağustos 1871 tarihli Genel Meclislere Dair Kanun (*Loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux*)”dur.³

Duran'ın ileri sürdüğü bu görüş ona atfen başka yazarlar tarafından tekrarlanmıştır. Örneğin Gürsel Kaplan (2005: 121), 1913 Kanun-ı Muvakkatinin “örnek aldığı 1871 tarihli Fransız il idaresi kanunu”ndan bahsetmektedir. Yine Mehmet Karaarslan (2008: 113), 1913 Kanun-ı Muvakkatinin “1871 tarihli Fransız İl İdaresi Kanunu esas

³ Fransız kanunlarının tam künyeleri ve bu kanunların tam metinlerine ulaşılabilecek kaynaklar “Kaynakça”nın “Fransız Mevzuatı” başlıklı kısmında gösterilmiştir.

alınarak” hazırlandığını yazmaktadır. Ama her iki yazar da bu iddianın ispatı yolunda bir örnek vermemektedir.

2. Konu ve Yöntem

Yukarıda isimleri zikredilen gerek yönetim bilimcileri, gerekse idare hukukçuları, genel olarak Türk mahallî idare sisteminin,⁴ özelde de il özel idaresi sisteminin Fransız mahallî idare sistemi kaynaklı olduğu yolunda ileri sürdükleri görüşlerin dayanaklarını açıklamazlar. Görüşlerini ispatlamak için delil ileri sürmezler. Bu görüşü sanki genel geçer bir bilgiymiş gibi verirler.⁵ Oysa bu çok önemli bir iddiadır ve dolayısıyla bu iddianın ayrıntılarıyla tartışılması, delilleriyle ispatlanması gerekir.

İşte bu makalede bizim yapmak istediğimiz şey budur: Osmanlı/Türk il özel idaresi sisteminin Fransız kaynaklı olduğu iddiasını delilleriyle ispatlamak veya çürütmek.

Biz bu ispatın veya çürütmenin şu yöntemle yapılabileceğini düşünüyoruz: Eğer Osmanlı/Türk il özel idaresi sistemi Fransa’dan alınmış ise, bu iki sistem arasında, bu sistemlerde yer alan organların sayısı, isimleri, oluşum tarzları, çalışma usûlleri ve görev ve yetkileri bakımından rastlantıyla açıklanamayacak ölçüde benzerlik olması gerekir. Böyle bir benzerliğin olup olmadığını tespit etmek için ise bunların arasında karşılaştırma yapmak gerekir. Karşılaştırmayı ise bu organların kuruluşunu, çalışma usûllerini ve görev ve yetkilerini tasvir eden ikinci el kaynaklar üzerinden değil; birinci el kaynaklar, yani bunları doğrudan doğruya düzenleyen kanun hükümleri üzerinden

⁴ Türkiye’de diğer mahallî idareler olan “belediyeler” ve “köyler” üzerinde de Fransız etkisi vardır. Biz Türkiye’de belediyeler ve köyler üzerindeki Fransız etkisini ayrı bir makale olarak incelemeyi planlıyoruz.

⁵ Genelde mahallî idareler, özelde de il özel idareleri üzerindeki Fransız etkisi konusunda bu yöndeki fikirler aslında Osmanlı mülkî idare sistemi üzerindeki Fransız etkisi hakkındaki fikirlerin bir uzantısıdır. Mülkî idare sistemi üzerinde Fransız etkisi konusunda yazılanların eleştirisi için bkz.: Keskin, 2007: 188; Kartal, 2014: 279-294; Tural, 2015: 69-96. Osmanlı mülkî idare sistemi üzerinde Fransız etkisini biz yayınlanmak üzere bir dergiye gönderdiğimiz “Osmanlı Mülkî İdare Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri Fransa’dan mı İktibas Edilmiştir?” başlıklı bir makalemizde inceledik.

yapmak gerekir. Ama önce her iki ülkede il özel idaresinin tarihsel süreç içinde ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında kısa da olsa bilgi vermekte yarar vardır.

3. Fransa'da *Département*⁶ İdaresinin ve Osmanlı'da İdare-i Hususiye-i Vilayet'in Ortaya Çıkışı ve Bunları Düzenleyen Kanunlar

Fransa'da devletin mülkî idaresinin bir birimi olan "*département*"⁷ ile bir mahallî idare olan "*département*",⁸ aynı adı taşımakta ve aynı coğrafî alanı paylaşmaktadırlar. Yani Fransa'da *département*, hem bir mahallî idare, hem de devletin mülkî idaresinin bir birimidir.

Aynı durum Türkiye için de geçerlidir. "İl (vilayet)", hem devletin mülkî idaresinin bir birimi, hem de bir mahallî idaredir. Türkiye'de devletin mülkî idaresinin bir birimi olan "il (velayet)"e, yaygın olarak "il genel idaresi (idare-i umumiye-i vilayet)", mahallî idare olan ile de "il özel idaresi (idare-i hususiye-i vilayet)" denmektedir. İl genel idaresi ve il özel idaresi aynı il ismini⁹ ve aynı coğrafî alanı¹⁰ paylaşırlar.

Görüldüğü gibi "*département*'in ve "il (vilayet)"in bu çifte sıfatı, Fransa'da ve Türkiye'de ortaktır. *Département*'in, yani ilin çifte sıfatlı olması durumu tarihsel olarak önce Türkiye'de değil, Fransa'da ortaya çıkmıştır. Şimdi bunu görelim:

Fransa'da *département*'in çifte kişiliği önceden düşünülerek tasarlanmış bir şey değildir. Tarihsel süreç içinde kendiliğinden ortaya çıkmış ve gelişmiştir. 22 Aralık 1789 tarihli Kanunla Fransa'da devletin mülkî idaresinin bir birimi olarak *département* kurulmuştur. Kuru-

⁶ Biz bu makalede terim karışıklığına yol açmamak için Fransız hukukuna ilişkin olan yerlerde doğrudan doğruya Fransızca terimleri kullanıyoruz. Bazen de hem Fransızca terimi, hem de parantez içinde Türkçe karşılığını kullanıyoruz.

⁷ "Departman" diye okunur; Türkçeye "il" diye çevrilebilir. Buradaki "*département*" bizdeki "il genel idaresi"nin karşılığıdır.

⁸ Buradaki "*département*" bizdeki "il özel idaresi"nin karşılığıdır.

⁹ Burada "isim"den kastedilen "Çanakkale" gibi belirli bir il genel idaresinin veya il özel idaresinin ismidir.

¹⁰ Örneğin Çanakkale ilinin mülkî sınırları içinde kalan alan, yani kabaca Biga Yarımadası ve Gelibolu Yarımadası.

lan *département* organlarından biri de 17 Şubat 1800 tarihli Kanuna göre “*conseil général de département* (il genel meclisi)”¹¹ dir. 22 Haziran 1833 tarihli Kanunla bu meclisin üyelerinin halk tarafından seçilmesi öngörülmüştür. 10 Mayıs 1838 tarihli Kanunun 4’üncü maddesiyle *conseil général de département*’lara verilen bazı yetkiler nedeniyle bunların, devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip oldukları kabul edilmiştir (Chapus, 2001: 261; Ferstenbert vd., 2016: 35-36; de Laubadère vd., 1999: 138). Böylece *département*’ların bir mahallî idare oldukları kabul edilmiş ve *département*’lar bu yönde evrilmiştir.

Fransa’da illerin bir organı olan “*conseil général de département* (il genel meclisi)”, daha sonra ayrıntılarıyla 10 Ağustos 1871 tarihli Genel Meclisler Hakkında Kanun (*Loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux*) ile düzenlenmiştir. Bu Kanunun hükümlerinde başta 2 Mart 1982 tarih ve 82-213 sayılı Kanunla olmak üzere pek çok değişiklik yapılmış olsa da, bu Kanun Fransa’da günümüzde de yürürlüktedir. Kanun hükümleri Mahallî İdareler Genel Kodunun (*Code général des collectivités territoriales*) L3121-1 ve devamı maddelerinde bulunmaktadır. Biz bu makalede bu Kanunun 1871’deki ilk hâlini karşılaştırmada esas alacağız.

Türkiye’de bugünkü il özel idarelerinin temelinde hicri 7 Cemazeyilahir 1281, rumî 26 Teşrinievvel 1280, miladî 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinin¹² 25 ile 28’inci maddeleri arasında yer alan “Vilâyetin Umûr-ı Husûsiyyesi” başlıklı “Fasıl-ı Sâlis”i bulunur. Bu fasılda “meclis-i umûmî-i vilâyet” düzenleniyordu ki bu meclis, günümüzde il özel idarelerini karar organı olan “il genel meclisleri”nin atasıdır. Keza aynı organ hicrî 29 Şevval 1287, rumî 9 Kânûnûsânî 1286, miladî 22 Ocak 1871 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi”nin 62 ilâ 75’inci maddelerinde de daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

¹¹ Bu terimin açıklaması için aşağıda “4. Organlar ve İsimleri” başlıklı kısma bakınız.

¹² Osmanlı nizamname ve kanunlarının tam künyeleri ve bunların tam metinlerinin bulunabilecekleri bilgi kaynakları, makalenin sonunda yer alan “Kaynakça”nın “Osmanlı Mevzuatı” kısmında tarih sırasıyla gösterilmiştir.

Hicrî 17 Rebiülahir 1331, rumî 13 Mart 1329, miladî 26 Mart 1913 tarihli *İdare-i Umumîye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin* 148'inci maddesiyle 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ve 22 Ocak 1871 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi* yürürlükten kaldırılmıştır.

26 Mart 1913 tarihli¹³ *İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati*, “*İdare-i Umumiye-i Vilayat*” (madde 1-74) ve “*İdare-i Hususiye-i Vilayat*” (m.75-146) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İşte il özel idareleri, yani o zamanki tabirle “*idare-i hususiye-i vilayet*”, bu ikinci kısımda (m.75-146) ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. 26 Mart 1913 tarihli *Kanun-ı Muvakkatin* adı 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanunla “*İl Özel İdaresi Kanunu*” olarak değiştirilmiş ve keza bazı maddelerinde tadilat yapılmış olsa da bu *Kanun-ı Muvakkatin* ikinci kısmı (m.75-196), 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı yeni *İl Özel İdaresi Kanunu*yla yürürlükten kaldırılmaya kadar 92 sene yürürlükte kalmıştır.

Biz Osmanlı il özel idaresi sistemi üzerinde Fransız etkisini tespit etmek için Fransız kanunlarıyla karşılaştırma yaparken 1864 Nizamnamesinin (m.25-28) ve 1871 Nizamnamesinin (m.62-75) maddelerini değil, 26 Mart 1913 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin* maddelerini (m.75-146) esas alacağız. Bunun üç sebebi var: Bir kere 1864 ve 1871 Nizamnameleri, 1913 *Kanun-ı Muvakkati* kadar il özel idarelerini ayrıntılı bir şekilde düzenlememektedir. İkinci olarak 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin il özel idarelerine ilişkin hükümleri ile 1913 *Kanun-ı Muvakkatinin* hükümleri arasında benzerlik vardır. Her üçünü incelemek, gereksiz tekrarlara yol açardı. Üçüncü olarak 1864 ve 1871 Nizamnamelerini biz yayınlanmak üzere bir dergiye gönderdiğimiz “*Osmanlı Mülkî İdare Sistemi Üzerinde Fransız*

¹³ Hicrî 17 Rebiülahir 1331, Rumî 13 Mart 1329, Miladî 26 Mart 1913 tarihli *İdare-i Umumîye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati* zikredilirken miladî tarihi bazen yanlışlıkla “13 Mart 1913” olarak verilmektedir. Hatta 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanun dahi bu *Kanun-ı Muvakkati* zikrederken tarihini yanlış olarak “13 Mart 1913” olarak belirtmiştir (bkz. *Resmî Gazete*, 26 Mayıs 1987, Sayı 19941). *Kanun-ı Muvakkatin* tarihi Hicrî 17 Rebiülahir 1331, Rumî 13 Mart 1329’dur (*Düstur*, Tertip 2, Cilt 5, s.216). Bu tarihlerin Miladî karşılığı 26 Mart 1913’tür.

Etkisi: 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri Fransa'dan mı İktibas Edilmiştir?" başlıklı bir başka makalemizde zaten inceledik. Bu konuda oraya bakılabilir.

Asıl incelemeye geçmeden önce şunu da not edelim ki, biz burada Fransız kanunlarıyla karşılaştırma yaparken 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin orijinal halini, yani 1913'te kabul edildiği şeklini esas alacağız. Zira yürürlükte kaldığı 92 yıl boyunca yapılan bütün değişiklikleri esas almaya kalkarsak işin içinden çıkmak zorlaşacaktır.

4. Organlar ve İsimleri

10 Ağustos 1871 Fransız Kanununa göre Fransa'da *département*'lerin yani il özel idarelerinin *conseil général de département*, *commission départementale* ve *préfet* olmak üzere üç organı vardır. *Conseil général de département*, "konsey jeneral dö departman" diye okunur ve kelime kelime Türkçeye "il genel meclisi" diye çevrilebilir. *Commission départementale*, "komisyon departmantal" diye okunur ve Türkçeye "il encümeni" diye çevrilebilir. *Préfet*, "prefe" diye okunur ve Türkçeye "vali" diye çevrilir.

10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu ile 1913 Kanun-ı Muvakkati arasında kurdukları organların sayısı ve isimleri bakımından tam bir benzerlik vardır. 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati de idare-i hususiye-i vilayet, yani il özel idaresi için "meclis-i umumî-i vilâyet", "encümen-i vilayet" ve "vali" olmak üzere üç organ kurmaktadır. 1913 Kanun-ı Muvakkatinin kullandığı "meclis-i umumî-i vilâyet" terimi kelime kelime 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun kullandığı *conseil général de département* teriminin çevirisidir. Aynı şekilde 1913 Kanun-ı Muvakkatinin kullandığı "encümen-i vilayet" terimi de yine kelime kelime 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun kullandığı *commission départementale* teriminin Türkçe çevirisidir. *Préfet* kelimesinin de Türkçe karşılığı "vali" kelimesidir.

Sadece organların sayısı ve isimleri bakımından değil, bu organların oluşumu, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri bakımından 1871

Fransız Kanunu ve 1913 Osmanlı Kanun-ı Muvakkati arasında benzerlikler vardır. Bu benzerlikleri aşağıda sırasıyla *préfet* ile vali, *conseil général de département* ile meclis-i umumî-i vilâyet ve nihayet *commission départementale* ile encümen-i vilayet arasında karşılaştırma yaparak göstereceğiz.

5. *Préfet* - Vali Karşılaştırması

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 3'üncü maddesine göre ilin idaresinden *préfet* sorumludur. Aynı Kanunun 18'inci maddesine göre *préfet*, “Birinci Konsül (*Premier Consul*)”, yani devlet başkanı tarafından atanır (m.18).

Fransa'da da 2 Mart 1822 tarih ve 82-213 sayılı Kanuna kadar *préfet*, hem merkezî idarenin taşra teşkilatı olan *département*'in, hem de mahallî idare olan *département*'in, yani “il özel idaresi”nin yürütme organıydı (Chapus, 2001: 289). Zira 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 3'üncü maddesi, “vali ilde yürütme kuvvetinin temsilcisidir (*le préfet est le représentant du pouvoir exécutif dans le département*)” demektedir. Yine aynı maddeye göre, “*conseil général de département* ve *commission départementale*'in kararlarının yürütülmesinden *préfet* sorumludur”¹⁴

Fransa'da *préfet*'nin Türkiye'deki dengi “vali” ve “*préfecture*”ün dengi olan “valilik”, ilk defa hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, rumî 26 Teşrinievvel 1280, miladî 7 Kasım 1864 tarihli Vilâyet Nizamnâmesi (m.6-15) ve 29 Şevval 1287, rumî 9 Kânûnusânî 1286, miladî 22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesiyle düzenlenmiştir (m.4-17). 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkati, 1864 Nizamnamesi tarafından kurulan valilik makamını korumuş ve daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Adı geçen Kanun-ı Muvakkatin 8'inci maddesine göre valiler, “dahiliye nezaretinin inhası ve meclis-i vükela kararıyla” ve “ba-irade-i seniyye tayin olunurlar”.

¹⁴ “Article 3: *Le préfet est ... chargé de... l'exécution des décisions du conseil général et de la commission départementale*”.

Fransa’da olduğu gibi Osmanlı’da da 1913 Kanun-ı Muvakkatine göre, vali sadece il genel idaresinin (m.1) başı değil, aynı zamanda il özel idaresinin de yürütme organıdır (m.87). Kanun-ı Muvakkatin 76’ncı maddesinde, valinin vilayetin “umur ve menafai-i hususiyesini”, yani il özel idaresinin menfaat ve işlerinin idare ve muhafazasından ve onun temsilinden sorumlu olduğu hüküm altına alınmıştır.¹⁵ Yine Kanun-ı Muvakkatin 77’nci maddesi vilayete tevdi edilen “bircümle umur ve vezaif-i hususiyede selahiyet-i icraiye münhasıran valiye aittir” denmektedir. Yani Kanun-ı Muvakkat, il özel idaresine ilişkin işlerde “selahiyet-i icraiye”yi, yani günümüz Türkçesiyle söylersek yürütme yetkisini münhasıran valiye vermektedir. Yine 1913 Kanun-ı Muvakkatinin 87’nci maddesine göre, vali, bu Kanunla vilayete verilen mahallî hizmetleri vilayet umumî meclisinin kararıyla ifa etmekle görevlidir.¹⁶

Fransa’da *préfet*’nin ve Osmanlı’da valinin bu şekilde “çifte görevli (*dédoublement fonctionnel*)” olması, Osmanlı il özel idare sisteminin Fransa’dan alınma olduğunun bir göstergesidir.

10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu ile 1913 Kanun-ı Muvakkati arasında valinin görev ve yetkilerine ilişkin olarak da pek çok benzerlik vardır. Hatta bunların düzenlendiği maddeler arasında ifade benzerlikleri dahi vardır. Örneğin 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu, “*préfet*, vilayet lehine yapılan hibe ve vasiyetleri *conseil général*’in kararıyla kabul veya reddeder” (m.53)¹⁷; 1913 Kanun-ı Muvakkati ise “vali, vilayet menfaatına vukubulan hibe ve vasiyetleri meclisi umumi kararıyla kabul eder” (m.93) demektedir. Bir başka örnek: 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu, “*préfet*, *conseil général*’in kararı uyarınca dava açabilir; *commission départementale*’in uygun görü-

¹⁵ “Madde 76: Vilayetin umur ve menafai-i hususiyesini tedvir ve muhafaza ve onu temsil ve teşhis eden vesait-i idariyye vali-i vilayet...tir” (Reyhan’ın yazı çevirimi [2000: 141]).

¹⁶ “Madde 87: Vali işbu kanun ile vilayete tefrik edilen hidemat-ı mahalliyyeyi meclis-i umumî kararıyla ifaya memurdur” (Reyhan’ın yazı çevirimi [2000: 145]).

¹⁷ Maddenin orijinali: “*Article 53: Le préfet accepte ou refuse les dons et legs faits au département, en vertu, ... delà décision du conseil général...*”.

şüyle vilayete karşı açılmış davalara karşı savunma yapabilir” (m.54)¹⁸; 1913 Kanun-ı Muvakkati ise “vali, vilayete tefrik edilen mevat hakkında mehakim ve devairi resmiyede bizzat müddei ve müddeialehy sıfatıyla muhakeme ve murafaaya... mezundur” (m.94) demektedir.

6. *Conseil général de département* - Meclis-i Umûmî-i Vilâyet Karşılaştırması

26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati ile kurulan “meclis-i umûmî-i vilâyet” ile 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunu ile kurulan ve ayrıntıları 10 Ağustos 1871 Fransız Kanunuyla düzenlenen *conseil général de département* arasında üye sayıları, üyelerinin seçilme usûlleri, üyelerinin seçilme ehliyetleri, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri ve kararlarının yürürlüğe girmesi ve hatta kararlarının icraîliği bakımından benzerlikler vardır. Şöyle:

a) Oluşumları

10 Ağustos 1871 Fransız Kanununun 1’inci maddesine göre “her *département*’da bir *conseil général* bulunur.”¹⁹ Aynı Kanunun 4’üncü maddesine göre *département*’ın her *canton*’u *conseil général*’e bir üye seçer.²⁰ Fransa’da 10 Ağustos 1871 tarihli Kanununa göre *conseil général* üyeleri *canton*’larda oluşturulan “seçim heyetleri (*collèges électoraux*)” tarafından seçilir (m.5, 11).

26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin 103’üncü maddesine göre “her vilayette bir meclis-i umumî bulunur. Meclis-i umumî-i vilâyet azası kazalar tarafından intihap olunur. Kazalar her on iki bin beş yüz nüfus zukur ve kusuru için bir aza göndermek hakkını haizdir”. 1913 Kanun-ı Muvakkatine göre (m.104) meclis-i umumî azası, kazalarda son mebus seçimlerindeki “ikinci

¹⁸ Maddenin orijinali: “Article 54: Le préfet intente les actions en vertu de la décision du conseil général, et il peut, sur l’avis conforme de la commission départementale, défendre à toute action intentée contre le département”.

¹⁹ Maddenin orijinali: “Article 1: Il y a dans chaque département un conseil général”.

²⁰ “Article 1/4: Chaque canton du département élit un membre du conseil général”.

seçmenler (müntehib-i saniler)” ve kaza merkezlerindeki belediye meclisinin birlikte toplanmasıyla teşkil edecek bir heyet tarafından seçilirler.

Fransa’da *conseil général de département* üyeliğine seçilme şartları 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 8’inci maddesinde düzenlenmiştir. Osmanlı’da da meclis-i umumî-i vilâyet üyeliğine seçilme şartları 26 Mart 1913 tarihli Kanun-ı Muvakkatinin 105 ve 106’ncı maddelerinde, 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 8’inci maddesindeki hükümlere benzer şekilde düzenlenmiştir. Detaylarda farklılık olmakla birlikte her ikisinde de milletvekilleri, askerleri, hâkimler ve devlet memurları *conseil général*/meclis-i umumî üyesi olamazlar. Keza il özel idaresinden iş alan müteahhitler de her iki ülkede il genel meclisi üyesi olamazlar (1871 Fransız Kanunu, m. 10/7; 1913 Kanun-ı Muvakkat, m.106).

Seçilme usûllerine ilişkin başka benzerlikler de vardır. Örneğin 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununa göre (m.17), eğer bir üye aynı anda birden fazla *canton*’dan seçilmiş ise üç gün içinde hangi *canton*’u seçtiğini beyan etmek zorundadır. 1913 Kanun-ı Muvakkatine (m.107) göre ise aynı durumda üye, sekiz gün içinde hangi kazayı seçtiğini bildirmek zorundadır.

b) Çalışma Usûlleri

Conseil général de département ile meclis-i umûmî-i vilâyet arasında sadece seçiliş usûlleri bakımından değil, çalışma usûlleri bakımından da benzerlikler vardır. Şöyle:

aa) Fransa’da 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 23’üncü maddesine göre *conseil général de département*, devamlı çalışan bir organ değildir; yılda sadece iki kere toplanır. Ağustos toplantısı bir ayı, diğer toplantı ise 15 günü geçemez. 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin 111’inci maddesinin ilk şekline göre “vilayet meclis-i umumîsi senede bir defa içtima eder” idi. Fark Fransa’da toplantı sayısının yılda iki, Osmanlı’da bir olmasından ibarettir. Belirtelim ki, Fransa’da 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunundan önce 17 Şubat 1800 tarihli Kanunun 6’ncı mad-

desine göre *conseil général de département*, yılda bir kere toplanırdı. Belki 1913 Kanun-ı Muvakkatini hazırlayanların bu konuda 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununu değil, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununu örnek almışlardır. İlginçtir ki, 1913'ten 74 yıl sonra 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle il genel meclisinin Fransa'da olduğu gibi yılda iki defa toplanması öngörülmüştür.²¹ Bu iki örneğe bakarak, acaba Türkiye'nin Fransa'yı 70 yıl geriden takip ettiğini söyleyebilir miyiz?

bb) 22 Haziran 1833 tarihli Fransız Kanununun 13'üncü maddesine göre *conseil général*, ancak üyelerinin yarısından bir fazlası hazır ise görüşmeye başlayabilir.²² 1871 Osmanlı Nizamnamesinin 70'inci maddesine göre ise *meclis-i umûmînin* üyelerinin üçte biri bulunmadıkça görüşme yapamaz.²³ Bununla birlikte gerek Fransa'da (m.24), gerek Osmanlı'da, bu meclisin merkezî idare tarafından olağanüstü toplantıya çağırılma imkânı vardır. Keza Fransa'da (m.24), Osmanlı'da (m.115) da meclisin kendini, üyelerinin üçte iki çoğunluğuyla olağanüstü toplantıya çağırma imkânı da vardır.

cc) Fransa'da (m.29) ve Osmanlı'da (m.119) meclisin idaresi ve zabıtası münhasıran “başkan (*président*, reis)”a aittir.

dd) Fransa'da (m.30) ve Osmanlı'da (m.120) meclisin toplanabilmesi için üye tamsayısının yarısından bir fazlasının hazır olması gerekmektedir.²⁴

²¹ Madde 111 (Değişik: 16/5/1987-3360/10 md.): İl genel meclisi her yıl Mayıs ve Kasım aylarının ilk haftasında olağan olarak toplanır. Toplantı süreleri en çok 30'ar gündür.

²² Maddenin orijinali şöyledir: “*Art. 13. Les séances du conseil général ne sont pas publiques ; il ne peut délibérer que si la moitié plus un des conseillers sont présents*”.

²³ Maddenin orijinali şöyledir: “*Yetmişinci Madde: Meclis-i umûmî a'zâsının sülûsânı (üçte biri) bulunmadıkça icrâ-yı müzâkerât olunamaz*” (Yazıçevrimi Seyitdanhoğlu'na [1996c: 90] aittir).

²⁴ Maddelerin ifade biçimi dahi birbirine benzemektedir. 1913 Kanun-ı Muvakkatininin 120'nci maddesindeki “Meclisi umumi-i vilayet azayı mürettebesinin nısfından bir ziyadesi hazır bulunmadıkça müzakereye iptidar edemez” şeklindeki cümle 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 30'uncu maddesindeki “*Le conseil*

ee) Fransa'da (m.30/2) ve Osmanlı'da (m.120/2), oylamalarda oyların eşit çıkması durumunda başkanın oyu ağır basar.²⁵

ff) Fransa'da (m.30/3) ve Osmanlı'da (m.121), mecliste yapılacak seçimlere ilişkin oylamalar gizli yapılır.

gg) Fransa'da (m.31) ve Osmanlı'da (m.122) meclis görüşmeleri gazetelerde yayınlanır.

hh) Fransa'da (m.34) ve Osmanlı'da (m.127), meclisin öngörülen yer ve zaman dışında yapacağı toplantılarda alacağı kararlar yok hükmündedir.²⁶

ii) Fransa'da (m.51/3) ve Osmanlı'da (m.124), meclisin siyasî temennilerde bulunması yasaktır.

c) Görev ve Yetkileri

Fransa'da *conseil général de département*'ın görev ve yetkileri 10 Ağustos 1871 tarihli Kanununun 37 ilâ 56'ncı maddeleri arasında oldukça ayrıntılı bir şekilde sayılmıştır. Bu maddelerden bazıları kendi içinde pek çok bent içerir. Osmanlı'da da vilayet hususî idaresinin görev ve yetkileri 78 ilâ 86'ncı maddelerinde ve vilayet umumî meclisinin görev ve yetkileri de 128-135'inci maddelerinde ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Benzerlik konusunda 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 46'ncı maddesinde 26 bent hâlinde sayılan görev ve yetkiler ile 1913 Kanun-ı Muvakkatinin 78'inci maddesinde 12 bent hâlinde sayılan görev ve yetkiler karşılaştırılabilir.

d) Kararların İcraîliği

général ne peut délibérer si la moitié plus un des membres dont il doit être composé n'est présente" şeklindeki cümlelerin kelime kelime çevirisidir.

²⁵ Hükümlerin ifade biçimleri dahi benzemektedir: Fransız Kanununda "*en cas de partage, la voix du président est prépondérante*" (m.30/2) denmekte; Osmanlı Kanununda ise "tesavi-i ara vukuunda reisin bulunduğu taraf tercih olunur" (m.120/2) denmektedir.

²⁶ Maddenin ifade biçiminde de benzerlik vardır. Fransız Kanununda "*toute délibération... est nulle et de nul effet*" (m.34), Osmanlı Kanununda "mukarrerat keenlemyekundur" (m.127) denmektedir.

Fransız *conseil général de département* ile Osmanlı meclis-i umumî-i vilâyet arasında sadece oluşumları, çalışma usûlleri ve görev ve yetkileri bakımından değil, aldıkları kararların icraîliği itibarıyla dahi benzerlik vardır. 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 47'nci maddesine göre Fransa'da *conseil général de département*'ın kararları, bu kararlara karşı vali tarafından 20 gün içinde Fransız Danıştayında (*Conseil d'État*'da) iptal davası açılmamış ise icraî hâle gelmektedir. Dava açılırsa, davanın açıldığı vali tarafından *conseil général de département*'a bildirilir. *Conseil d'État*'dan iki ay içinde iptal kararı çıkmaz ise *conseil général de département*'ın kararı icraî hâle gelmektedir (m.47/2). 1913 Kanun-ı Muvakkatinin 135'inci maddesine göre ise vali, meclis-i umumînin kararına karşı 20 gün içinde Şurayı Devlette itiraz edebilir. Şura-yı Devlet evrakın kendisine gelmesinden itibaren iki ay zarfında bir karar vermeye mecburdur (m.135). Dolayısıyla gerek Fransa'da, gerekse Osmanlı'da vali, meclisin kararına karşı 20 gün içinde iptal davası açmaz ise karar icraî hâle gelmektedir. Açarsa karar icraî hâle gelmemekte, sonuç Danıştayın kararına göre belirlenmektedir.

Bu arada not edelim ki, Fransa'da 2 Mart 1982 tarih ve 82-213 sayılı Belediyelerin, İllerin ve Bölgelerin Haklarına İlişkin Kanun ile değiştirilerek valinin il özel idaresinin yürütme organı olmasına son verilmiş ve valinin il özel idaresi üzerindeki vesayet yetkisi sadece yargıya başvurma yetkisine dönüştürülmüştür. Türkiye'de 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 15'inci maddesiyle benzer bir hüküm getirilmiştir. Ne var ki, Anayasa Mahkemesinin 18 Ocak 2007 tarih ve E.2005/32, K.2007/3 sayılı iptal kararı sonucunda il genel meclislerinin bütün kararları yeniden valinin onayına tâbi hale gelmiştir (Gözler, 2018: 302-303). Görünen o ki, Fransa'daki reformun Türkiye'de benimsenmesi için 35 yılın geçmesi yeterli olmamıştır. Herhalde, yukarıda verdiğimiz iki örnekte olduğu gibi, Türkiye'nin Fransa'yı bu konuda da takip etmesi için yine 70 yıl gerekecektir.

7. *Commission départementale* - Encümen-i Vilayet Karşılaştırması

Fransa'da *commission départementale* 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 69 ilâ 88'inci maddelerinde düzenlenmiştir. Osmanlı'da encümen-i vilayet ise 1913 Kanun-ı Muvakkatinin 136 ilâ 144'üncü maddelerinde düzenlenmiştir.

Fransa'da *commission départementale* (m.69) ve Osmanlı'da encümen-i vilayet (m.136) dört üyeden oluşur. Fransa'da üyeler *conseil général*, Osmanlı'da ise meclis-i umumî tarafından kendi üyeleri arasından senelik olarak seçilir. Üyelerinin Fransa'da (m.69) ayrı *arrondissement*'lerden (m.69), Osmanlı'da (m.136) ise ayrı kazalar ahalisinden olması şarttır.

Fransa'da (m.70) *commission départementale* üyeliği; Osmanlı'da (m.138) encümen-i vilayet üyeliği, belediye meclisi üyeliğiyle bağdaşmaz.

Fransa'da (m.72) *commission départementale*, Osmanlı'da (m.142) encümen-i vilayet, üye tamsayısı salt çoğunluğuyla toplanabilir ve yine üye tamsayısı salt çoğunluğuyla karar alabilir. Oyların eşitliği durumunda, her iki ülkede de başkanın oyu ağır basar (Fransa, m.70; Osmanlı, m.142).

10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununa göre (m.74) mazereti olmaksızın iki ay boyunca toplantılara katılmayan üye istifa etmiş sayılır. 1913 Kanun-ı Muvakkatine göre ise toplantılara üç defa katılmayan üye istifa etmiş sayılır (m.143).

* * *

İl encümenine ilişkin olarak şu bilgiyi de verelim: 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 25'inci maddesinin 12 Kasım 2012 tarih ve 6360 sayılı Kanunla değişik 25'inci maddesine göre, günümüzde il encümeni "valinin başkanlığında, genel sekreter ile il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşur". Görüldüğü üzere günümüzde Türkiye'de il encümeninin çoğunluk üyeleri (yedi üzerinden dört) atanmış memurlardan oluşmaktadır. Böy-

le bir oluşum demokrasi prensibine aykırıdır.²⁷ Haliyle aynı husus atanmış vali için de evleviyetle söylenebilir. Ne var ki Anayasa Mahkemesi bu hükmü 18 Ocak 2007 tarih ve E.2005/32, K.2007/3 sayılı kararıyla iptal etmemiştir.²⁸ 1913 Kanun-ı Muvakkatinde olmayan bu anti demokratik hükmün Türkiye’de 2005 yılında getirilmiş olması üzücüdür. Bu arada belirtelim ki, il encümeninin Fransa’daki mehazi olan *commission départementale*’de böyle bir problem yoktu; zira 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 69’uncu maddesi uyarınca il encümeninin bütün üyeleri, “il genel meclisi (*conseil général de département*)” tarafından kendi üyeleri arasından seçiliyordu. Zaten Fransa’da “il encümeni (*commission départementale*)”nin varlığına 2 Mart 1982 tarih ve 82-103 sayılı Kanunla son verilmiştir.

Görünen o dur ki, il encümeni konusunda 2000’lerde sahip olduğumuz demokrasi anlayışı, 1913’te Osmanlıların sahip olduğu demokrasi anlayışından daha geridir. İl encümeni konusunda mehoz Fransız sisteminden uzaklaştıkça demokrasi düşüncesinden de uzaklaşmıştır. Türkiye’de il encümeninin kuruluş tarzındaki özgünlük düzeyi arttıkça anti-demokratiklik düzeyi de artmıştır.²⁹

8. Diğer Benzerlikler

10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu ile 1913 Kanun-ı Muvakkati arasında sadece bunların kurdukları organlar bakımından değil, başta *département/il* özel idaresinin görev ve yetkileri olmak üzere daha başka bakımlardan da benzerlikler vardır. Örneğin bu iki kanunun *bütçeye ilişkin hükümleri* arasında pek çok benzerlik vardır: 1913 Kanun-ı Muvakkatinin “vilayet adî bütçesinin varidat kısmı”na ilişkin 80’inci maddesi ile 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun “*recettes du budget ordinaire*”e ilişkin 58’inci maddesi arasında; 1913 Kanun-ı Muvakkatinin “vilayet fevkalade bütçesinin varidat kısmı”na ilişkin 81’inci maddesi ile 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun “*recettes du budget extraordinaire*”e ilişkin 59’uncu maddesi arasın-

²⁷ Bu konuda eleştiriler için bkz.: Gözler, 2018: 305-306.

²⁸ Anayasa Mahkemesinin bu kararının eleştirisi için bkz.: Gözler, 2018: 307-309.

²⁹ Bu konuda bkz. Gözler, 2018: 309-310.

da; 1913 Kanun-ı Muvakkatinin “adî bütçenin mesarif kısmı”na ilişkin 82’nci maddesi ile 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun “*dépenses du budget ordinaire*”e ilişkin 60’ıncı maddesi arasında; 1913 Kanun-ı Muvakkatinin “fevkalade bütçenin mesarif kısmı”na ilişkin 83’üncü maddesi ile 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun “*dépenses du budget extraordinaire*”e ilişkin 58’inci maddesi arasında büyük benzerlikler vardır. Hatta bu maddelerin ifade biçimleri bile birbirine benzerdir.

Burada belirtelim ki, 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu ile 1913 Kanun-ı Muvakkati arasında çok tipik bir benzerlik daha vardır. Her ikisi de yürürlük maddesinden önceki iki maddesinde birden fazla ili ilgilendiren ortak konularda her iki ilin organlarının işbirliği yapması ve ortak karar alma usûlleri düzenlenmiştir. 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu 89 ve 90’ıncı maddelerinde ortak konularda karar olmak üzere her iki conseil général de département’ın temsil edildiği “*conférence*” düzenlenmesini oluşturulmasını, 1913 Kanun-ı Muvakkati ise böyle konularda her iki meclis-i umumînin üyelerinden mürekkep bir “encümen-i muhtelit” oluşturulmasını öngörmektedir.

Ortak konularda iki il genel meclisi arasında karma komisyon kurulması ve bu hususun öngörüldüğü maddelerin yeri dahi, 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu ile 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati arasında benzerlik olduğunun bir kanıtıdır.

* * *

Burada şunu belirtmek isteriz ki, 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin ismi ve bazı maddeleri 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı yeni İl Özel İdaresi Kanunuyla yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte günümüzde 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun öngördüğü sistem ile 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin öngördüğü sistem arasında çok büyük benzerlik vardır. Bu nedenle Fransız etkisinin günümüzde de devam ettiğini söyleyebiliriz. Hatta şunu da gözlemlemek ilginç olacaktır ki, günümüz Türkiye’sinin, günümüz

Fransa'sına göre 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunuyla kurulan sisteme daha sadık kaldığını söyleyebiliriz. Bugün Türkiye'de hâlâ il genel meclisinin kendine has bir yürütme organı yoktur. Kararları hâlâ vali tarafından yürütülmektedir. Oysa Fransa'da valinin il özel idaresinin yürütme organı olması durumuna 2 Mart 1982 tarih ve 82-213 sayılı Kanunla son verilmiştir. Fransa'da *conseil général de département*'in 1982'den beri kendisi tarafından seçilen bir yürütme organı vardır.

Fransa'da *conseil général de département*'in kararları üzerinde valinin sahip olduğu onama yetkisinin kaldırıldığını, buna karşılık Türkiye'de Anayasa Mahkemesinin 18 Ocak 2007 tarih ve E.2005/32, K.2007/3 sayılı kararı nedeniyle il genel meclisi kararlarının hâlâ valinin onayına tâbi hâlde bulunduğunu yukarıda açıklamıştık.

9. İfade Benzerlikleri

10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanunu ile 1913 *İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati* arasında sadece kurdukları organlar ve organları işleyişi ve görev ve yetkileri bakımından değil, bu kanunların ifadeleri bakımından da benzerlik vardır. 26 Mart 1913 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin* bazı maddelerinin 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun bazı maddeleriyle çok büyük ölçüde benzediği görülmektedir. Bazen çeviri yapıldığı izlenimini uyandıracak derecede ifade benzerlikleri de vardır. Örneğin 1913 Kanun-ı Muvakkatinin "*Her vilayette bir meclis-i umumî bulunur*" şeklindeki 103'üncü maddesinin 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun "*Il y a dans chaque département un conseil général*" şeklindeki 1'inci maddesinden kelime kelime çeviri olduğu görülmektedir. Bu benzerlikler makalenin sonuna ekli olan *Tablo 1*'de karşılaştırmalı olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Sonuç

26 Mart 1913 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati* ile 10 Ağustos 1871 Fransız Kanunu arasında bunların kurduğu organların sayısı, isimleri, oluşum tarzları, görev ve yetkileri, çalışma

usûlleri ve kararları ve dahi kararlarının yürürlüğe giriş usûlleri bakımından rastlantıyla açıklanamayacak derecede benzerlikler vardır. Hatta 1913 Kanun-ı Muvakkati ile 1871 Fransız Kanununun hükümleri arasında sadece anlam bakımından değil, ifade bakımından da benzerlikler vardır.

Osmanlı/Türk il özel idaresi sisteminin büyük ölçüde Fransız etkisi altında kaldığını söyleyebiliriz. 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin hazırlanmasında 10 Ağustos 1871 tarihli Genel Meclislere Dair Fransız Kanunundan büyük ölçüde yararlanıldığı görülmektedir. 1913 Kanun-ı Muvakkatinde, yukarıda örnekleri verildiği üzere, çeviri ürünü olan maddeler de vardır. Ancak 1926 Medenî Kanunun 1907 İsviçre Medenî Kanunundan çevrilmesi misali³⁰, 1913 Kanun-ı Muvakkatinin 1871 Fransız Kanunundan madde madde çevrildiği sanılmamalıdır. Bir çeviriden değil, bir yararlanma ve esinlenmeden bahsetmek daha doğru olur.

22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati arasında il özel idareleri organlarının kuruluş ve işleyişine ilişkin büyük bir fark yoktur. Dolayısıyla Türk il özel idaresi sistemi konusunda 1913 Kanun-ı Muvakkati üzerinde olan Fransız etkisinin günümüzde de devam ettiğini söyleyebiliriz.

Bununla birlikte Türkiye’de son yıllardaki gelişimin Fransız sisteminden uzaklaştığını not etmek gerekir. 12 Kasım 2012 tarih ve 6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediyesi kurulan illerde il özel idarelerini kaldırılmıştır (m.1/5). Böylece bu Kanunun yürürlüğe girdiği 30 Mart 2014 tarihinden itibaren otuz ilde il özel idarelerinin tüzel kişiliği son bulmuş ve ülkemizde il özel idaresi sayısı 51’e düşmüştür. 30 ilde il özel idaresinin kaldırılması yerel demokrasi ve Anayasamızın 127’nci maddesine uygunluk bakımından eleştiriye açıktır.³¹ Son yıllarda Türkiye’de geri kalan 51 ilde de il özel idarelerinin ve keza köylerin kaldırılması yolunda düşünceler ve çalışmalar vardır. Bu ça-

³⁰ Bilindiği gibi 17 Şubat 1926 tarihli Türk Medenî Kanunu, 10 Aralık 1907 tarihli İsviçre Medenî Kanunundan madde madde cümle cümle bir çeviridir.

³¹ Eleştiriler için bkz.: Gözler, 2013: 37-82.

İşmlar sonuçlanırsa Türkiye’de mahallî idare sistemi sadece belediyelerden oluşur hâle gelecektir. Fransa’da böyle bir gelişme yoktur. Fransa’da il özel idareleri korunduğu gibi, 2 Mart 1982 tarih ve 82-213 sayılı Kanunla birkaç “il (*département*)”i içine alan “bölge (*région*)” idareleri kurulmuştur. Türkiye’de ise bir mahallî idare olarak bölge idaresi yoktur.

EK

TABLO 1: 10 Ağustos 1871 Tarihli Fransız Kanunu ile 1913 Kanun-ı Muvakkati Arasında Bir Karşılaştırma

10 Ağustos 1871 Tarihli Fransız Kanunu (<i>Loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux</i>) ³²	26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati ³³
TITRE PREMIER DISPOSITIONS GENERALES	İKİNCİ KISIM İDARE-İ HUSUSİYE-İ VİLAYET
Article 1 : Il y a dans chaque département un conseil général.	Madde 103: Her vilayette bir meclis-i umumî bulunur.
Article 3 : Le préfet est le représentant du pouvoir exécutif dans le département.	Madde 20: Vali, vilayette kuvve-i icraiyyenin ³⁴ en büyük memuru ver nezaretin vekili ve mümessili olup...
Article 3/2 : Il est, en outre, chargé de l’instruction préalable des affaires qui intéressent le département, ainsi que de l’exécution des décisions du conseil général et de la commission.	Madde 77: Vilayete mevdu bilcümle umur ve vezaifi hususiyede selahiyeti icraiye münhasıran valiye aittir.

(Devam ediyor.)

³² *Loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux* ([İl] Genel Meclisleri Hakkında 10 Ağustos 1871 Tarihli Kanun), *Bulletin des lois*, 29 Ağustos 1871 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k210060p/f110>, 14.12.2017).

³³ Hicrî 17 Rebiü'l-ahir 1331, Rumî 13 Mart 1329, Miladî 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati, *Takvim-i Vekayi*, 19 Rebiü'l-ahir 1331, 15 Mart 1329. Numero 1414; *Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, Sayfa 187-216, Numero 120. Yazıçevrimi: Reyhan, 2000: 129-154. Kanun-ı Muvakkatin 1913'teki ilk halini esas alıyoruz. Yukarıdaki madde metinleri Cenk Reyhan'ın yazı çevriminden alınmıştır (Reyhan, 2000: 129-154).

³⁴ Maddede “Padişah” veya “heyet-i vükela” değil de “kuvve-i icraiyye” denmesi, 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 3'üncü maddesindeki “*pouvoir exécutif*” terimden çeviri olduğunu göstermektedir.

TITRE II DE LA FORMATION DES CONSEILS GENERAUX	İKİNCİ FASIL MECLİS-İ UMUMÎ-İ VİLÂYET
Article 4: Chaque canton du département élit un membre du conseil général.	Madde 103: Meclis-i umumî-i vilâyet azası kazalar tarafından intihap olunur.
Article 10/7: La même incompatibilité existe à l'égard des entrepreneurs des services départementaux	Madde 106: Ber vech-i ati hidemati ifa edenler, meclis-i umumî azalığına intihap olunamazlar: (...) 4- Vilayet dahilinde vilayet aid hususatın mültezim, mukavvel ve müteahhidleri
Article 17: Le conseiller général élu dans plusieurs cantons est tenu de déclarer son option au président du conseil général dans les 3 jours qui suivront l'ouverture de la session....	Madde 107: Bir vilayetin birkaç kazasında intihap olunan bir aza sekiz gün zarfında kazalardan bir tanesini tercihe mecburdur...
Article 18: Tout conseiller général qui, par une cause survenue postérieurement à son élection, se trouve dans un des cas prévus par les articles 7, 8, 9 et 10, ou se trouve frappe de l'une des incapacités qui font perdre la qualité d'électeur, est déclaré démissionnaire par le conseil général...	Madde 109: Meclis-i umumî azası istifa eder veya cinayetle ve mahal-i şeref ve haysiyet bir fiilden dolayı cünha ile mahkûm olursa... azalıktan sakit olur.
Article 19: Lorsqu'un conseiller général aura manqué à une session ordinaire sans excuse légitime admise par le conseil, il sera déclaré démissionnaire par le conseil général...	Madde 109: Meclis-i umumî azası... meclis-i umumînin bir senelik içtima müddetinin nisfından ziyade müddet bila mazeret-i meşrua meclise devam etmemiş bulunursa azalıktan sakit olur.
Article 23: Les conseils généraux ont chaque année deux sessions ordinaires. ... La durée de la session d'août ne pourra excéder un mois; celle de l'autre session ordinaire né pourra excéder quinze jours.	Madde 111: Vilayet meclis-i umumîsi senede bir defa içtima eder. Madde 111: (Değişik: 16/5/1987-3360/10 md.): İl genel meclisi her yıl Mayıs ve Kasım aylarının ilk haftasında olağan olarak toplanır. Toplantı süreleri en çok 30' ar gündür.
Article 24: Les conseils généraux peuvent être réunis extraordinairement 1° Par décret du Chef du pouvoir exécutif;	Madde 114: Devletçe veya vilayetçe lüzum görüldüğü zaman ve müddet-i içtima tayin edilerek meclisi umumi sureti fevkaladede dahi içtima davet olunabilir.
Article 24: Les conseils généraux peuvent être réunis extraordinairement (...) 2° Si les deux tiers des membres en adressent la demande écrite au président. Dans ce cas, le président est tenu d'en donner avis immédiatement au préfet, qui devra convoquer d'urgence.	Madde 115: Meclis-i umumi azasının sülûsanı esbab-ı mucibe dermeyaniyle meclis-i umuminin fevkalade olarak içtimasını validen talep ederlerse vali işbu talebi mütalaayı mahsusasiyle beraber Dahiliye Nezaretine iş'ar eder. Nezaretçe tensip edildiği takdirde maddei sabıkada muharrer şerait dairesinde meclisi umumi fevkalade olarak içtima ve icrayı müzakere eder.

<p>Article 27: Le préfet a entrée au conseil général; il est entendu quand il le demande, et assiste aux délibérations, excepté lorsqu'il s'agit de l'apurement de ses comptes..</p>	<p>Madde 118: Meclis-i umumîye vali riyaset eder.</p>
<p>Article 29: Le président a seul la police de l'assemblée.</p>	<p>Madde 119: Meclis-i umumînin idare ve inzibatı münhasıran³⁵ reise aiddir.</p>
<p>Article 30: Le conseil général ne peut délibérer si la moitié plus un des membres dont il doit être composé n'est présente. (...) En cas de partage, la voix du président est prépondérante.</p>	<p>Madde 120: Meclisi umumî vilayet azayı mürettebesinin nisfından bir ziyadesi hazır bulunmadıkça müzakereye iptidar edemez. (...) Tesavi-i ara vukuunda reisin bulunduğu taraf tercih olunur.</p>
<p>Article 30/2: Les votes sont recueillis au scrutin public, toutes les fois que le sixième des membres présents le demande. Article 30/3: Néanmoins, les votes sur les nominations et sur les validations d'élections contestées ont toujours lieu au scrutin secret.</p>	<p>Madde 121: Meclis-i umumî-i vilâyetde vukubulacak intihaplar ve talil olunan mazbatalar hakkındaki ara rey-i hafi usuliyile istihsal olunur. Madde 121/2 (Değişik: 16/5/1987 - 3360/13 md.): İl genel meclisinde yapılacak seçimler ve üzerinde tereddüt bulunan seçim tutanakları hakkında gizli oylama yapılır.</p>
<p>Article 31: Les conseils généraux devront établir jour par jour un compte rendu sommaire et officiel de leurs séances, qui sera tenu à la disposition de tous les journaux du département, dans les quarante huit heures qui suivront la séance.</p>	<p>Madde 122: Meclis-i umumî müzakeratının hulasası Vilayet Gazetesiyle neşir ve ilan olunur.</p>
<p>Article 34: ...Toute délibération prise hors des réunions du conseil prévues ou autorisées par la loi, est nulle et de nul effet.</p>	<p>Madde 127: Meclisi umumî vilayetin muayyen olan zaman haricinde ve meclisi umumî dairesinin gayri mahalde içtimai kat'iyen memnu ve bu suretle biliçtima ittihaz olunan mukarerat keenlemeyekundur.</p>
<p style="text-align: center;">TITRE IV DES ATTRIBUTIONS DES CONSEILS GENERAUX</p>	<p style="text-align: center;">VİLAYETE AİD HİDAMAT-I MAHALLİYE</p>
<p>(Articles 37-46)</p>	<p>(Madde 78)</p>
<p>Article 47: Les délibérations par lesquelles les conseils généraux statuent définitivement sont exécutoires si, dans le délai de vingt jours, à partir de la clôture de la session le préfet d'en a pas demandé l'annulation pour excès de pouvoir ou pour violation d'une disposition de la loi ou d'un règlement d'administration publique. Le recours formé par le préfet doit être</p>	<p>Madde 135: Meclisi umumî vilayetçe ittihaz olunan mukarerat valinin tasdiğiyle kesbi kat'iyet eder. Vali mukareratı müttehaza aleyhinde zabıtname tarihinden itibaren yirmi gün zarfında hakkı itiraza maliktir. İtiraz vukuunda mesele Şurayı Devlette tetkik olunur. Şurayı Devlet evrakın tarihi tevdiinden itibaren iki ay zarfında bir karar itasına mecburdur.</p>

³⁵ “Münhasıran” kelimesi 10 Ağustos 1871 tarihli Fransız Kanununun 29’uncu maddesindeki “seul” kelimesinin çevirisidir.

<p>notifié au président, du conseil général et au président de la commission départementale. Si, dans le délai de deux mois, à partir de la notification, l'annulation n'a pas été prononcée, la délibération est exécutoire.</p> <p>Cette annulation ne peut être prononcée que par un décret rendu dans la forme des règlements d'administration publique.</p> <p>Article 49: Les délibérations prises par le conseil général, sur les matières énumérées à l'article précédent, sont exécutoires si, dans le délai de trois mois, à partir de la clôture de la session, un décret motivé n'en a pas suspendu l'exécution.</p>	
<p>Article 51/3: Tous voeux politiques lui sont interdits.</p>	<p>Madde 124: Meclis-i umumi siyasiyata dair müzakerat icra ve temenniyat izhar etmekten kat'iyen memnudur</p>
<p>Article 53: Le préfet accepte ou refuse les dons et legs faits au département, en vertu, soit de la décision du conseil général, quand il n'y a pas de réclamations des familles, soit de la décision du Gouvernement, quand il y a réclamation.</p>	<p>Madde 93: Vali, vilayet menfaatına vukubulan hibe ve vasiyetleri meclisi umumi kararıyle kabul eder.</p>
<p>Article 54: Le préfet intente les actions en vertu de la décision du conseil général, et il peut, sur l'avis conforme de la commission départementale, défendre à toute action intentée contre le département.</p> <p>Il fait tous actes conservatoires et interruptifs de déchéance.</p> <p>En cas de litige entre l'Etat et le département, faction est intentée ou soutenue, au nom du département, par un membre de la commission départementale désigné par elle.</p> <p>Le préfet, sur l'avis conforme de la commission départementale, passe les contrats au nom du département</p>	<p>Madde 94: Vali, vilayete tefrik edilen mevât hakkında mehakim ve devairi resmîyede bizzat müddei ve müddeialeh sıfatıyla muhakeme ve murafaaya ve kaffei turuku kanuniyeye müracaata ve bu vezaifi münasip göreceği zevata mahtum vekaletname ile tamimen ve tahsisen tevdi mezundur.</p>
<p style="text-align: center;">TITRE V DU BUDGET ET DES COMPTES DU DÉPARTEMENT</p>	<p style="text-align: center;">VİLAYET BÜTÇESİ</p>
<p>Article 57: ... Il se divise en budget ordinaire et budget extraordinaire.</p>	<p>Madde 79: Vilayet bütçesi adi ve fevkalade bütçe namıyla iki kısma mümkasemdir</p>
<p>Article 58: Les recettes du budget ordinaire se composent 1° ...</p> <p>4° Du revenu et du produit des propriétés départementales; ...</p> <p>6° Du produit des droits de péage des</p>	<p>Madde 80: Vilayet-i adî bütçesinin varidat kısmını teşkil eden mevât şunlardır: 1...</p> <p>6. Vilayete aid emval ve emlakın hasılat ve idradı ve bedel-i ferağî</p> <p>7. Vilayetçe köprü, iskele, ubura mahsus</p>

bacs et passages d'eau sur les routes et chemins à la charge du département, des autres droits de péage et de tous autres droits concédés au département par les lois; ... 9.	kayıklar ve saire tesisi gibi vilayetin vezaifine dahil ve menafi-i umumiyyeye aid hidematı mukabil istifa olunacak ücretler veya bedel-i iltizam, ...
Article 59: Les recettes du budget extraordinaire se composent 1... 2° Du produit des emprunts; 3° Des dons et legs;	Madde 81: Vilayet fevkalade bütçesinin varidat kısmını teşkil eden mevad şunlardır: 1... 2. İstikraz hasılatı ... 4. Vilayete hibe ve vasiyet suretiyle vuku bulan teberruat ...
Article 60: Le budget ordinaire comprend les dépenses suivantes: ...	Madde 82: Adı bütçenin masarif kısmı hidematı-ı vilayete aid ber vech-i ati masarifi seneviye ve daimeyi ihtiva eder:
Article 62: Le budget extraordinaire comprend les dépenses qui sont imputées sur les recettes énumérées à l'article 59.	Madde 83: Fevkalade bütçenin masarif kısmı hidematı-ı vilayete aid her türlü ...
TITRE VI DE LA COMMISSION DEPARTEMENTALE	ENCÜMEN-İ VİLAYET
Article 69: La commission départementale est élue chaque année, à la fin de la session d'août. Elle se compose de quatre membres au moins et de sept au plus,...	Madde 136: Encümen-i vilayet her içtima-ı senevi nihayetinde meclis-i umumî-i vilayete kendi azası arasında intihap oluncak dört zatdan mürükkeptir.
Article 69: ... elle comprend un membre choisi autant que possible, parmi les conseillers élus ou domiciliés dans chaque arrondissement.	Madde 136: Encümen-i vilayet azasının ayrı kazalar ahalisinden olması şarttır.
Article 70: Les fonctions de membre de la commission départementale sont incompatibles avec celles de maire du chef-lieu du département et avec le mandat de député.	Madde 138: Meclis-i idare ve belediye azası istifa etmedikçe encümen-i vilayete aza olamaz.
Article 72: La commission départementale ne peut délibérer si la majorité de ses membres n'est présente. Les décisions sont prises à la majorité absolue des voix. En cas de partage, la voix du président est prépondérante. Il est tenu procès-verbal des délibérations. Les procès-verbaux font mention du nom des membres présents.	Madde 142: Encümen-i vilayet, heyetin ekseriyet-i mutlakaası mevcut olmadıkça müzakere ve ittihazı karar edemez. Tesavi-i aravukuunda reisin bulunduğu tarafın reyini tercih olunur. Encümen müzakeratının zabıtnamesi tanzim ve zabıtnamede azayı mevcudenin esamisi tasrih olunmak lazımdır.
Article 74: Tout membre de la commission départementale qui s'absente des séances pendant deux mois consécutifs, sans excuse légitime admise par la commission est réputé démissionnaire.	Madde 143: Sırasıyla üç defa aktolunan içtimalarda bila mazereti meşrua isbatı vücut etmiyen aza kanunen müstafi addolunur.
Article 77: ... Elle délibère sur toutes les	Madde 144/8: İşbu kanun ile vilayete tef-

<p>questions qui lui sont référées par la loi, et elle donne son avis au préfet sur toutes les questions qu'il lui soumet et sur lesquelles elle croit devoir appeler son attention dans l'intérêt du département.</p>	<p>rik edilen vezaifi hususiyeye müteallik olarak valinin havale edeceği her türlü mevât hakkında da itayı rey eder.</p>
<p style="text-align: center;">TITRE VIII DES INTÉRÊTS COMMUNS A PLUSIEURS DÉPARTEMENTS</p>	<p style="text-align: center;">VİLAYAT-I MÜTECAVİRE BEYNİNDEKİ MESALİH-İ MÜŞTEREKENİN SURET-İ RÜ-YETİ</p>
<p>Article 89: Deux ou plusieurs conseils généraux peuvent provoquer entre eux, par l'entremise de leurs présidents, et après en avoir averti les préfets, une entente sur les objets d'utilité départementale compris dans leurs attributions et qui intéressent à la fois leurs départements respectifs.</p> <p>Ils peuvent faire des conventions, à l'effet d'entreprendre ou de conserver à frais communs des ouvrages ou des institutions d'utilité commune.</p>	<p>Madde 145: Vilayat-ı mütejavire beyninde müşterek ve temşiyeti mecalisi umumiye mevdu olan mesalih hakkında husulü itilafa veya müşterek bir karar itasına lüzum görülrse Dahiliye Nezaretinden badelistizan o vilayetler meclisi umumileri azasından müntehap zevattan mürekkep olmak ve beynelvilate bilmuhabere tayin olunacak mevkide inikat etmek üzere muhtelit bir encümen teşkil olunur.</p>
<p>Article 90: Les questions d'intérêt commun seront débattues dans des conférences, où chaque conseil général sera représenté, soit par sa commission départementale, soit par une commission spéciale nommée à cet effet.</p> <p>Les préfets des départements intéressés pourront toujours assister à ces conférences.. Les décisions qui y seront prises ne seront exécutoires qu'après avoir été ratifiées par tous les conseils généraux intéressés, et sous les réserves énoncées aux articles 47 et 49 de la présente loi.</p>	<p>Madde 146: Encümeni muhtelit, herhangi vilayet dahilinde teşekkül ederse o vilayetin valisi veya tevkil edeceği zat riyaset eder.Encümenin ittihaz edeceği mukarrerat reis tarafından alakadar olan vilayetlerin valilerine tebliğ olunur. Valiler mukarreratı sadıranın kabul ve ademi kabulünü mensup oldukları vilayet meclisi umumisinin ilk içtimanda mevkii müzakereye koyarak neticesini encümene icrayı riyaset eden valiye bila tehir bildirirler. Meclisi umumilerce encümeni muhtelit kararına beyanı muvafakat edildiği halde icrasına alakadar olan vilayet valileri bilittifak iptidar ederler. Muvafakat beyan edilmediği takdirde keyfiyet Şurayı Devletçe hallolunmak üzere muhtelit encümene riyaset eden vali tarafından Dahiliye Nezaretine iş ar olunur.</p>

Kaynakça

Osmanlı Mevzuatı (Tarih sırasına göredir)

- 7 Kasım 1864 (Hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, Rumî 26 Teşrinievvel 1280) Tarihli Vilâyet Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.608-624 (Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1289). Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/67/199609231-c1.pdf?sequence=7&isAllowed=y> (22.12.2017). Yazıçevrimi: Tural, 2004: 110-120; Tural ve Çapar, 2015: 374-384.

22 Ocak 1871 (Hicrî 29 Şevval 1287, Rumî 9 Kânûnusânî 1286) Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi, *Düstûr*, Tertip , Cilt I, s.635-651 (Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1289; Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/67/199609231-c1.pdf?sequence=7&isAllowed=y>. Yazıçevrimi: Seyitdanlıoğlu, 1996a: 91-99; 1996b: 89-99; Tural ve Çapar, 2015: 422-441.

26 Mart 1913 (Hicrî 17 Rebiü'l-ahir 1331, Rumî 13 Mart 1329) Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati, *Takvim-i Vekayi*, 19 Rebiü'l-ahir 1331, 15 Mart 1329. Numero 1414; *Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s. 186-218. Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/71/199609296-c5.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (23.12.2017). Yazıçevrimi: Reyhan, 2000: 129-154.

Fransız Mevzuatı (Tarih sırasına göredir)

22 Aralık 1789 Tarihli Birinci Meclislerin ve İdare Meclislerinin Oluşturulmasına İlişkin Kanun (*Loi du 22 décembre 1789 relatif à la constitution des assemblées primaires et des assemblées administratives*), Duvergier, 1834: 73-78 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65102508/>, 10.12.2017).

17 Şubat 1800 (28 Pluviôse Yıl VIII) Tarihli Cumhuriyetin ve İdarenin Mülkî Taksimine İlişkin Kanun *17 Şubat 1800 Tarihli Kanun: Loi du 28 pluviôse an VIII [17 février 1800] concernant la division du territoire de la République et l'administration*, *Bulletin des lois*, No 17, Texte No 115, s.1-9 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6534793j/f268>, 10.12.2017).

22 Haziran 1833 Tarihli İl Genel Meclisi ve İlçe Meclislerinin Teşkilatı Hakkında Kanun (*Loi du 22 juin 1833 sur l'organisation des conseils généraux de département et des conseils d'arrondissement*), Dumesnil, 1843: 40-49 (<https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5QaeOxBGbAPBq18mk00Hy0PYC8>, 14.12.2017).

10 Mayıs 1838 Tarihli [İl] Genel Meclislerinin ve İlçe Meclislerinin Yetkileri Hakkında Kanun (*Loi du 10 mai 1838 sur les attributions des conseils généraux et des conseils d'arrondissement*), *Bulletin des lois*, No 570: 629-638 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4864180/f644>, 14.12.2017).

10 Ağustos 1871 Tarihli [İl] Genel Meclisleri Hakkında Kanun (*Loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux*), *Bulletin des lois*, 29 Ağustos 1871 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k210060p/f110>, 14.12.2017).

2 Mart 1982 Tarih ve 82-213 Sayılı Belediyelerin, İllerin ve Bölgelerin Hak ve Hürriyetlerine Dair Kanun (*Loi n° 82-213 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions*), *Journal officiel*, 3 Mart 1982, s.730 (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000880039>, (11.12.2017).

Literatür

Auby, Jean-Bernard, Jean-François Auby ve Rozen Noguellou (2015), *Droit des collectivités locales* (Paris: PUF, Thémis Droit, 6. Baskı).

Chapus, René. (2001), *Droit administratif général* (Paris: Montchrestien, 15. Baskı).

- Dumesnil, A. J. (Ed.) (1843), *De l'organisation et des attributions des conseils généraux de département* (Paris: Chaperentier, 3. Baskı) (<https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5QaeOxBGbAPBq18mk0Ohy0PYC8>, 14.12.2017).
- Duran, Lûtfi (1982), *İdare Hukuku Ders Notları* (İstanbul: İÜHF Yayınları).
- Duvergier, J. B. (Ed.) (1834), *Collection complète des lois, décrets, ordonnances, réglemens, avis du Conseil d'Etat* (Paris: Imprimerie A. Guyot, 2. Baskı, Cilt I): 73-78 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65102508/>, 10.12.2017).
- Eliçin-Arkan, Yeşeren (2006), “Fransız Yerel Yönetim Sistemi ve Türkiye’ye Yansımaları”, Özgür, Hüseyin ve Bekir Parlak (Der.), *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler* (İstanbul: Alfa Yayınları): 267-294.
- Faure, Bertrand (2016), *Droit collectivités territoriales* (Paris: Dalloz, 4. Baskı).
- Ferstenbert, Jacques, François Priet ve Paule Quilichini (2016), *Droit collectivités territoriales* (Paris: Dalloz, 2. Baskı).
- Gözler, Kemal (2018), *Mahallî İdareler Hukuku* (Bursa: Ekin).
- Gözler, Kemal (2013), “6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler”, *Legal Hukuk Dergisi*, 11 (122): 37-82 (www.idare.gen.tr/6360-elestiriler.pdf).
- Kaplan, Gürsel (2005), “Yeni İl Özel İdaresi Kanununa Göre İl Genel Meclisi ve Encümeni Kararları Üzerinde Vesayet Denetimi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54 (3): 121-155.
- Karaarslan, Mehmet (2008), *Özerklik ve Denetim Açısından Yerel Yönetimler Reformu* (Ankara: Turhan).
- Kartal, Nazım (2014), “İl Sistemine Geçiş Sorunsalı: Türkiye’de 1864 Vilayet Nizamnamesi ile İl Sistemine Geçilmiş midir?”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10 (23): 279-294.
- Keskin, Nuray (2007), *Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi: Türkiye’de İllerin Yönetimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4254/4735.pdf>, 22.12.2017).
- Laubadère, André de, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet (1999), *Traité de droit administratif* (Paris: LGDJ, 15. Baskı, Cilt I).
- Nadaroğlu, Halil (1998), *Mahalli İdareler*, (İstanbul: Beta, 7. Baskı).
- Reyhan, Cenk (2000), “Yerel Yönetim Metinleri XX: 1913 Tarihli Vilayet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 9 (1): 129-154.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet (1996a), “Yerel Yönetim Metinleri VI: 1871 Vilâyet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5 (5): 89-103.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet (1996b), “Yerel Yönetim Metinleri VII: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5 (6): 89-99.
- Tortop, Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman ve Akif Özer (2015), *Mahalli İdareler* (Ankara: Nobel, 3. Baskı).
- Tural, Erkan (2004), “1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi” *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 13 (2): 93-123.

Tural, Erkan (2015), “Osmanlı Taşrasında Fransa Etkisi: 1864 Nizamnamesi’nin Arkasında III. Napolyon mu Vardı?”, Tural, Erkan ve Selim Çapar (Der.) (2015), *1864 Vilayet Nizamnamesi* (Ankara, TODAİE - TİAV Ortak Yayını): 69-96.

Tural, Erkan ve Selim Çapar (Der.) (2015), *1864 Vilayet Nizamnamesi* (Ankara: TODAİE-TİAV Ortak Yayını).

Bu makale, 4 Şubat 2018 tarihinde *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* ne gönderilmiş ve olumsuz hakem raporları sonucunda 16 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanması reddedilmiştir. Konuyla ilgili açıklama ve hakem raporları için bkz.: www.idare.gen.tr/ausbfd-ret.htm (23.8.2019).

Makale burada AÜSBFD’nin istediği formatta yayınlanmaktadır. Burada yayınlanan metin, 4 Haziran 2018 tarihinde AÜSBFD tarafından gönderilen hakem raporlarına uymak amacıyla kısmen düzeltilmiş ve AÜSBFD’ye 7 Haziran 2018 tarihinde gönderdiğim metindir.

Makaleye aşağıdaki şekilde atıf yapılması önerilir:

Kemal Gözler, “Osmanlı/Türk İl Özel İdaresi Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 26 Mart 1913 Tarihli Kanun-ı Muvakkat, 10 Ağustos 1871 Tarihli Fransız Kanunundan mı İktibas Edilmiştir?”, www.idare.gen.tr/ioi-fransiz-etkisi.pdf (23.8.2019).

© Kemal Gözler, 2019.

Bu Sayfa: www.idare.gen.tr/ioi-fransiz-etkisi.pdf

Bu Sayfanın Bağlı Olduğu Sayfalar: www.idare.gen.tr/ausbfd-ret.htm

www.idare.gen.tr/ioi-fransiz-etkisi.htm

Ana Sayfa: www.idare.gen.tr

Editör: [Kemal Gözler](mailto:kgozler@hotmail.com)

E-Mail: kgozler@hotmail.com

 twitter.com/k_gozler

İlk Yayın Tarihi: 23 Ağustos 2019